

En ikke dan? Onderzoek naar jaloezie bij honden.
Elian Hattinga van 't Sant

Het is voor gewone hondenbezitters altijd prettig als de wetenschap bevestigt wat ze altijd al dachten. Toen kranten twee jaar geleden kopten dat honden jaloers kunnen zijn, zullen velen hun schouders waarschijnlijk hebben opgehaald: weinig revolutionair. Wie niet gehinderd wordt door een speciale scholing in hondengedrag, benoemt eigenschappen van zijn hond immers al snel in menselijke termen. En dat is veel wetenschappers en in hun kielzog gedragstherapeuten en hondentrainers een flink aantal stappen te ver. Zij hebben geleerd dat menselijk gedrag op een ander – hoger? – plan staat dan diergedrag en dat je niet zomaar menselijke eigenschappen aan dieren toe mag schrijven (antropomorfiseren).

Complex

Het werd dan ook altijd ontkend, dat honden jaloers zouden kunnen zijn. Jaloezie is namelijk een tamelijk complexe emotie. Jaloezie kan ontstaan wanneer je je eigen inspanningen en de 'beloning' die je daarvoor krijgt, vergelijkt met de beloning die iemand anders krijgt voor dezelfde of misschien zelfs minder inspanning. Krijgt die ander meer of iets beters dan kan dit als oneerlijk worden ervaren, met jaloezie tot gevolg. Het veronderstelt dus dat je de verhouding tussen inspanning en beloning bij zowel jezelf als bij een ander op waarde kunt schatten en die ook kunt vergelijken. Dat vereist een bepaald, vrij hoog niveau van abstract denken, waarvan altijd gedacht werd dat dieren daar niet over beschikten. Wanneer iemand dat ook het vermoeden uitsprak dat zijn hond jaloers was, dan werd hem onmiddellijk verteld dat honden niet jaloers konden zijn en dat de verklaring in iets anders moest worden gezocht, zoals bijvoorbeeld rangordestrijd.

Apen

Begin van deze eeuw bleek echter uit experimenten die gedaan werden met verschillende soorten apen, zoals kapucijnaapjes en chimpansees, dat zij het heel goed in gaten hadden als een ander iets beters kreeg dan zij voor dezelfde of minder inspanning en dat zij daarvan baalden: zij weigerden althans verdere samenwerking als ze dat zagen. De onderzoekers gebruikten voor dit gedrag overigens niet de term 'jaloezie', maar spreken van 'een hekel hebben aan ongelijkheid' (*inequity aversion*).

Hoewel de experimenten nogal wat kritiek te verduren kregen, weerhield dit Friederike Range en collega's er niet van om een soortgelijk experiment op te zetten voor honden. Ze gaf zich daarbij goed rekenschap van kritische noten die eerder gekraakt werden.

Poot geven

Range testte 29 honden en keek wat er gebeurde als honden zagen dat een andere hond als beloning voor een bepaalde 'prestatie' – het geven van een poot aan de onderzoeker – meer of iets beters kregen dan zichzelf. Ze koos honden uit die al geleerd hadden om op commando een poot te geven en die dit leuk genoeg vonden om minimaal 30 maal achter elkaar te doen tegen beloning van een stukje bruin brood. Ze keek in een *No Reward* controle test (NR) ook hoe vaak iedere hond bereid was om een poot te geven als hij daar helemaal niet voor werd beloond. Dat was bij de meeste honden 15-20 keer.

Vervolgens testte ze de honden in paren (testhond en partner) in vier verschillende situaties. In alle gevallen lagen de beloningen duidelijk zichtbaar klaar voor de honden. De honden moesten vlak achter elkaar een poot geven, te beginnen met de partner.

Bij de *Equity Test* (ET) kregen zowel de testhond als de partner voor het geven van een poot dezelfde eenvoudige beloning: een stukje bruin brood. Bij de *Quality Inequity Test* (QI) kreeg de testhond ook een stukje brood, maar kreeg de partner iets lekkerders: een stukje worst. Bij de *Reward Inequity Test* (RI) kreeg de testhond helemaal geen beloning en kreeg de partner een stukje brood. En bij de *Effort Control Test* (EC) kregen beide honden een stukje brood, maar hoefde de partner niet eerst een poot te geven en de testhond wel.

Resultaten.

Uit dit onderzoek kwamen interessante resultaten. Terwijl de honden, als ze alleen met de onderzoeker waren (NR), heel lang (15-20x) bleven doorgaan met poten geven zonder dat ze een beloning kregen, hielden ze hier significant veel sneller mee op als er een andere hond naast zat die wel wat kreeg (RI). Bovendien aarzelden ze meer en hadden ze meer commando's "geef poot" nodig. Ook werden er bij de RI test, vergeleken met de ET en NR testsituaties, bij de testhond significant meer gedragingen waargenomen die Range gedefinieerd had als uitingen van onbehagen en stress: krabben, geeuwen, bek aflikken en wegstaren. Om uit te sluiten dat het alleen de aanwezigheid van de andere hond – en niet het verschil in beloning – was, die verantwoordelijk was voor de verschillen tussen NR en RI, vergeleek Range in tweede instantie de RI test ook met een nieuwe *Social Control Test* (SC). Daarbij moesten de honden paarsgewijs poten geven, maar kregen ze geen van tweeën een beloning. Opnieuw hielden de testhonden er bij de RI test weer veel eerder mee op dan bij de SC test, hadden ze meer commando's nodig en vertoonden ze meer tekenen van stress.

Overduidelijk

Voor Range was hiermee overduidelijk aangetoond dat de testhond in staking ging en gestrest raakte omdat de andere hond voor het poten geven wél een beloning kreeg en hij zelf niet. Opmerkelijk was ook dat de testhonden dergelijke reacties niet significant vertoonden bij de QI test - als de partner iets lekkerders kreeg - en bij de EC test - als de partner iets kreeg zonder daarvoor een poot te hoeven geven. Daarmee verschilden de honden uit dit onderzoek duidelijk van apen. Wanneer chimpansees zien dat de ander iets veel lekkerders krijgt - bijvoorbeeld een druif in plaats van een stukje komkommer - , dan hoeven ze de komkommer ook niet meer. In sommige gevallen kreeg de onderzoeker het stukje komkommer zelfs naar zijn hoofd gegooid. Maar bij de honden ging alles er even vlot in: worst of brood dat maakte ze blijkbaar niet uit.

Verbazing

Dat honden het niet erg vonden dat de partner een stukje worst kregen en zij alleen maar brood, verbaasde Range nogal. Te meer omdat de honden juist ook van te voren goed konden zien (en ruiken) dat er worst als beloning klaar lag. Uit veel studies blijkt namelijk dat dieren ermee ophouden als ze verwachten iets lekkerders te krijgen. En dat de honden worst echt lekkerder vonden dan brood was volgens de eigenaars zeker het geval: ze deden normaal gesproken beter hun best voor worst dan voor brood.

Wellicht, zo oppert Range, heeft de wijze waarop de honden door hun eigenaars geconditioneerd waren hierop invloed gehad. De geteste honden waren namelijk echte 'werkhonden' die dagelijks getraind werden om bepaalde taken te verrichten. Zo kan bijvoorbeeld het zien van een lekkere beloning de honden juist gemotiveerd hebben om toch door te gaan, ook al kregen ze maar stukjes brood.

Oneerlijk

Het onderzoek van Range en collega's laat zien dat honden hun motivatie tot samenwerking met een mens verliezen als ze niet beloond worden. Het laat ook zien dat ze sneller afhaken als een andere hond wel beloond wordt en zij zelf niet. Dat wijst erop dat ze zo'n situatie als oneerlijk ervaren. Daarmee is overigens nog niet gezegd dat ze echt jaloers zijn, zoals de kranten suggereren, en per se willen hebben wat de ander heeft. Honden gaan ook niet, zoals mensen en apen, lopen mokken. Range ziet hun gedrag - een eenvoudige vorm van *inequity aversion* - voorlopig dan ook meer als een voorloper van jaloezie..

Range's onderzoek van is van belang voor iedereen die zich met trainen en opvoeden van honden bezig houdt. Op de training leren mensen dat een beloning moet worden afgebouwd. In de dagelijkse praktijk betekent dat vaak dat een hond op den duur helemaal niets meer krijgt, hooguit een obligaat koekje tijdens de wekelijkse les op de hondenschool. En dat terwijl de meeste mensen op één dag hun hond terloops al tientallen commando's geven. Zit, af, in je mand, volg, in de auto, kom hier! De meeste honden zijn ook geen 'werkhonden' met een enorme motivatie, zoals de honden uit het onderzoek van Range. Die haakten, zonder andere hond erbij, pas na 15-20 keer af. Gewone 'huishonden' houden het misschien wel sneller voor gezien. Wil je een hond oplettend en gehoorzaam houden, dat zul je hem dus ook in de dagelijkse routine heel regelmatig iets lekkers als beloning moeten geven. Ook voor die gewone alledaagse dingen, zoals 'zit', die hij al lang kan.

Opletten

Voor wie meer dan één hond heeft, is het helemaal even opletten dat je alle honden regelmatig en op gelijke wijze belooft. Zeker als er een pup bij komt, is dat een punt van aandacht. Omdat de pup nog alles moet leren, wordt hij veel beloond. De oudere hond krijgt echter meestal veel minder of soms helemaal niets "omdat hij het allang kan". Dat is dus hét recept voor de oudere hond om af te haken en te denken: bekijk het maar.

Hoewel Range geen gevallen van agressie meldt tussen de testhond en de partner, nam ze wel stress en frustratie waar bij de hond die werd overgeslagen. Als een dergelijke frustratie echter teveel oploopt of lang voortduurt, zou dat bij sommige honden kunnen leiden tot zogenaamde redirectie agressie. Daarbij reageert de hond zijn frustratie af op een toevallige aanwezige. De pup is daarvoor dus een heel geschikte kandidaat.

Honden die plotseling Oost-Indisch doof worden of naar de pup gaan snauwen zijn dus niet bezig met een rangordestrijd. De verklaring is gewoon heel simpel: ze voelen zich achtergesteld. Worden alle honden gelijk beloond met iets lekkers, dan is er waarschijnlijk geen vuiltje aan de lucht. Verpesten doe je er een hond niet mee. Gemotiveerd houden wel.

Wetenschappelijke literatuur:

Range, F., Hora, L., Viranyi, Z., Huber, L. (2009). Absence of reward induces inequity aversion in dogs. *PNAS* 106, 340-345.

<http://www.pnas.org/content/106/1/340.full>